

FUND OG FORSKNING

BIND 58

2019

DET KGL. BIBLIOTEK

FUND OG FORSKNING

Bind 58

2019

FUND OG FORSKNING

I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS

SAMLINGER

Bind 58

2019

With summaries

KØBENHAVN 2019

UDGIVET AF DET KGL. BIBLIOTEK

Om billedet på smudsomslaget:
Keld Helmer-Petersen: Fotografi fra serien Sydhavnen, 1965
Estate of Keld Helmer-Petersen

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik 3.s bibliotek.

Om titelvignetten se s. 197

© Forfatterne og Det Kgl. Bibliotek

Redaktion:

Claus Røllum-Larsen

Temareaktion:

Caroline Nyvang, Mette Kia Krabbe
Meyer og Thomas Hvid Kromann

Artikler i *Fund og Forskning* gennemgår 'double blinded peer-review' for at kunne antages. Undtaget fra denne norm er dog i dette nummer artiklerne under 'Fund'.

Trykt på Munken Premium Cream 13 115 g
Dette papir overholder de i ISO 9706:1998
fastsatte krav til langtidsholdbart papir.

Grafisk tilrettelæggelse: Strandbygaard A/S

Tryk og indbinding: Strandbygaard A/S
Printed in Denmark
Oplag: 300 eks.

ISSN 0069-9896

NATURSYN

Sigvart Werners arkiv mellem landskabsfotografi og aktivisme

AF

SARAH GIERSING

I et køligt hjørne af Det Kgl. Biblioteks gamle bygning på Slotsholmen står et par propfulde flyttekasser. De indeholder tusindvis af negativer og papirkopier efter fotografen Sigvart Werner (1872-1959), der er kendt for sine landskabsbilleder i det populære bogværk i 15 bind, Danske Landsdele, udgivet 1927-1940. De mange billeder er ordnet topografisk, og samlingen er fotografens arkiv over dansk natur i mellemkrigstiden. Det er stemningsfulde, sorthvide billeder af marker og enge, klipper, skrænter og træer. Stederne er gengivet i en nøgtern men nærmest nostalgisk stil, der fremstiller Danmark som et idyllisk og varieret naturlandskab, der vel at mærke er uberørt af den industrialisering, der ellers var begyndt at sætte sit præg på landet på det tidspunkt. Enkelte kategorier skiller sig ud ved ikke at være en stedsbetegnelse, for under P kan man finde kuverter med titlen Propaganda. Det er fotografier, som dokumenterer de menneskeskabte elementer, der efter fotografens mening skæmmede den natur, han ønskede at skildre. Her finder man en moderne tankstation placeret midt i en traditionel landsbyidyl eller pigtrådshegn opsat lige midt i udsigten til et oldtidsminde. Reklameskilte og henkastet affald. Både Werners idylliske landskabsskildringer og hans "grimme" propaganda-motiver blev flittigt brugt i den agitation, Danmarks Naturfredningsforening i perioden udførte med succes.

Danmarks Naturfredningsforening blev stiftet i 1911 med det todelte formål at beskytte naturen og sikre folk adgang til den. Foreningen kæmpede for bevaring af den natur, der blev vurderet som smuk og ejendommelig for det nationale landskab, og som nu så ud til at være truet på grund af menneskernes udnyttelse af naturen. Derudover arbejdede foreningen for, at alle skulle have mulighed for at nyde især skov og strand som rekreativ adspredelse i den fritid, der siden århund-

redeskiftet også var blevet den brede befolkning til del. Det dobbelte, med tidens udtryk "social-æstetiske", sigte pegede både tilbage mod nationalromantikens konservative natursyn og frem mod velfærdsstatens demokratisering af samfundets goder.

Oplysningsarbejdet var foreningens primære aktivitet, og fotografiets argumentatoriske kraft blev udnyttet bevidst til dette. I en anvisning til, hvorledes man rejser en naturfredningssag, fremhævedes det i foreningens årsskrift 1925/26, at fotos altid bør vedlægges, fordi: "Et godt Fotografi er umiddelbart overbevisende, virker langt hurtigere og tydeligere end Ord." Sigvart Werner var dybt involveret i naturfredningssagen, og udover at sidde i foreningens hovedbestyrelse var han i flere årtier foreningens mest benyttede fotograf. Han leverede billeder til foreningens gennemillustrerede hæfter og årbøger, men bidrog også med lysbilledforedrag, udstillinger, kommercielle kunstryk, bogserier og andre tiltag, der skulle bringe foreningens budskab så bredt ud som muligt.

Bibliotekets arkiv efter Werner indeholder adskillige eksempler på arbejds kopier, der har været reproduceret på tryk, og en række håndskrevne notater, hvor fotografen fortæller om, hvor og hvordan billederne skulle bruges, inklusiv anvisninger for beskæring og redigering, retouche og kopiering. Her kan man se, at fotografen gik langt for at præsentere landskabet, som han syntes, det skulle se ud. Han har udeladt og ind i mellem bortretoucheret ting (eller mennesker), der kunne forstyrre den fredfyldte og næsten fortidige atmosfære, men også visse steder tilføjet elementer såsom dekorative blomkålsskyer. At motiverne i arkivet er inddelt i gruppen af topografiske ideal-fremstillinger og propaganda-kategoriens modbilleder viser, at Werner delte Danmarks Naturfredningsforenings opfattelse af, hvilken dansk natur, der skulle beskyttes – og hvad den skulle beskyttes mod. Det viser desuden, at han var bevidst om, hvordan fotografierne kunne bruges i den aktivistiske kamp for at udbrede samme natursyn.

Mange blev i mellemligstiden vundet for sagen, men den kulturradikale arkitekt Poul Henningsen (1894-1967) rejste fra 1926 og frem en skarp kritik af Danmarks Naturfredningsforenings arbejde. Han opfattede det som reaktionært og fremskridts-fjendtligt, og han håned foreningens medlemmer for at "henkoge store dele af landet i den tilstand, som man for tiden anser for at være mest yndig". Ikke mindst var han vred over foreningens brug af det, han kaldte "tendensfotografi", som han mente manipulerede ved at gengive bebyggelse o.a. fra bestemte vinkler, så de så ud til at skæmme omgivelserne mest muligt.

I det hele taget spillede foreningen på sentimentalitet og forloren æstetik, mente han, og de dekorative landskabsfotografier sammenlignede PH med fiduskunst og banale sofastykker. Naturens skønhed, i hvert fald i denne version, havde han ikke meget til overs for.

Sigvart Werners naturbilleder var ikke desto mindre populære i samtiden, og hans bøger blev solgt i store oplag. Han var produktiv og er i dansk fotografi-historieskrivning anerkendt som en betydningsfuld landskabsfotograf. Det Kgl. Bibliotek har da også løbende erhvervet mere end 50 enkeltværker fra hans hånd og indlemmet dem i Det Nationale Fotomuseums samling. Werners kunstneriske indsats er dog også i eftertiden blevet problematiseret på grund af billedernes fokus på det pre-moderne landskab og deres romantiske stil. Werners billedsyn var helt upåvirket af den modernisme, der ellers satte dagsordenen i mellemkrigstidens kunstfotografiske nybrud. Han var snarere inspireret af den fotografiske strømning pictorialisme, der dominerede især omkring århundredeskiftet, og af den ældre, dekorative malerkunst. Hans fotografi er derfor blevet kritiseret for at være allerede forældet, da det blev til.

Havde biblioteket kun gemt de enkelte udvalgte værker, ville Sigvart Werner først og fremmest være bevaret for eftertiden som en teknisk dygtig landskabsfotograf, der viste stor kærlighed og evne for at skabe smukke – og nostalgiske – billeder af Danmark. Men det omfattende arkiv giver mulighed for andre undersøgelser end de rent æstetiske. Her kan man for eksempel spørge til, hvordan fotografen arbejdede for at få sine budskaber ud til en bredere offentlighed. Hvilke idealer og aversioner valgte han at stille skarpt på, og hvordan brugte han de visuelle virkemidler til at formidle sine pointer? Arkivet er endvidere en kilde til den tidlige naturfrednings-aktivisme i Danmark, der var med til at forme både debatter, lovgivning og dele af det danske landskab i løbet af det 20. århundrede. I arkivet kan man finde materiale til at kortlægge hvilke opfattelser af naturen, denne mobilisering appellerede til. Samtidig åbner det op for undersøgelser af, hvordan fotografiet kunne spille en aktiv rolle heri. I vor egen tid er miljø og natur mere akut på dagsordenen end nogensinde. Fotografi spiller atter ind i diskussionerne som dokumentation, agitation eller blikfang, og det fornyer behovet for en kritisk billedlæsning, der kan afkode, hvilke natursyn, der udveksles. Et arkiv som Sigvart Werners kan skærpe vores blik herfor.

Skovparti monteret på pap. Bemærk at fotografen har noteret "Frejas Sal" på kanten – måske som en titel, der kan understøtte betragterens nationalfølelse ved synet af den fritvoksende skov? Sigvart Werners arkiv, æske mrk. "Dyrehaven", Det Kgl. Bibliotek.